

دانشگاه ساری
پایه

آشنایی با فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی

(رشته علوم تربیتی)

دکتر محمدعلی احمدوند

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پر بار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گله و ناخشنودی نموده‌اند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار یازده

فصل اول. اهمیت فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی ۱

هدف کلی ۱

هدف‌های یادگیری ۱

مقدمه ۱

۱-۱ زمینه تاریخی فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی ۲

۲-۱ ساختار برنامه فعالیت‌های تحصیلی باهم ۳

۳-۱ فعالیت بعد از مدرسه ۴

۴-۱ فعالیت‌های آموزشی و تربیتی در ایران ۶

۵-۱ نقش فعالیت‌های پرورشی مدرسه در تربیت اجتماعی ۷

خلاصه فصل اول ۹

خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول ۹

خودآزمایی تشریحی فصل اول ۱۰

منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر ۱۰

فصل دوم. چگونگی تشکیل کتابخانه مدرسه و کلاس ۱۱

هدف کلی ۱۱

هدف‌های یادگیری ۱۱

مقدمه ۱۱

۱-۲ اهمیت مطالعه در عصر ما ۱۲

۲-۲ کتابخانه‌های آموزشگاهی در ایران ۱۳

۳-۲ کتابدار یا مسئول کتابخانه ۱۵

۱۷	۴-۲ زمینه‌سازی کتاب‌خوانی توسط خانواده.....
۲۰	۵-۲ کتابخانه‌های کلاسی.....
۲۲	۶-۲ کتابخانه‌های رسانه‌ای.....
۲۳	خلاصه فصل دوم.....
۲۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم.....
۲۴	خودآزمایی تشریحی فصل دوم.....
۲۴	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۲۷	فصل سوم. طرز تشکیل و تنظیم آزمایشگاه.....
۲۷	هدف کلی.....
۲۷	هدف‌های یادگیری.....
۲۷	مقدمه.....
۲۸	۱-۳ تعریف آزمایش و تنظیم فعالیت‌های آزمایشگاهی.....
۳۰	۲-۳ هدف‌های تشکیل آزمایشگاه.....
۳۲	۳-۳ انواع فعالیت‌های آزمایشگاهی مؤثر در یادگیری.....
۳۳	۴-۳ ویژگی یک آزمایشگاه ایمن و استاندارد.....
۳۴	۵-۳ نکات و پیشگیری‌های ضروری برای آزمایشگاه.....
۳۷	۶-۳ مقررات استفاده از آزمایشگاه و رعایت نکات ضروری و ایمنی.....
۴۱	خلاصه فصل سوم.....
۴۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم.....
۴۲	خودآزمایی تشریحی فصل سوم.....
۴۲	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۴۵	فصل چهارم. طرز تشکیل انواع نمایشگاه‌ها از کارهای کودکان.....
۴۵	هدف کلی.....
۴۵	هدف‌های یادگیری.....
۴۵	مقدمه.....
۴۶	۱-۴ انواع نمایشگاه‌ها و مواد نمایشگاهی.....
۴۶	۲-۴ هدف‌های برپایی نمایشگاه در مدرسه.....
۴۸	۳-۴ فواید نمایشگاه‌ها و ضرورت برپایی آن‌ها.....
۵۰	۴-۴ هدف‌ها و کارکردهای تربیتی نمایشگاه‌ها.....
۵۱	۵-۴ فضاسازی در نمایشگاه و نکات عمده آن.....
۵۲	خلاصه فصل چهارم.....
۵۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم.....
۵۳	خودآزمایی تشریحی فصل چهارم.....
۵۴	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۵۵	فصل پنجم. شورای دانش‌آموزی.....
۵۵	هدف کلی.....

۵۵	هدف‌های یادگیری.....
۵۵	مقدمه.....
۵۶	۱-۵ وظایف کلی شورای دانش آموزی.....
۵۸	۲-۵ هدف‌های تشکیل شوراهای دانش آموزی.....
۵۹	۳-۵ وظایف و برنامه‌های پیشنهادی برای شورای دانش آموزی.....
۶۰	۴-۵ وظایف اصلی در بخش معاونت اجرایی و ورزش.....
۶۰	۵-۵ وظایف اصلی در بخش معاونت رسانه و خبر.....
۶۱	۶-۵ وظایف اصلی در بخش معاونت آموزشی.....
۶۲	خلاصه فصل پنجم.....
۶۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم.....
۶۴	خودآزمایی تشریحی فصل پنجم.....
۶۴	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۶۵	فصل ششم. انجمن فعالیت‌های هنری در مدارس.....
۶۵	هدف کلی.....
۶۵	هدف‌های یادگیری.....
۶۵	مقدمه.....
۶۶	۱-۶ نقش و اهمیت هنر در زندگی.....
۶۷	۲-۶ نقش هنر در آموزش رسمی و غیررسمی.....
۷۱	۳-۶ توانایی‌های مربی پرورشی در انجمن هنری مدرسه.....
۷۲	۴-۶ تأثیر فعالیت‌های هنری در تربیت.....
۷۵	۵-۶ ارزشیابی فعالیت‌های هنری دانش‌آموزان.....
۷۷	خلاصه فصل ششم.....
۷۷	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم.....
۷۸	خودآزمایی تشریحی فصل ششم.....
۷۹	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۸۱	فصل هفتم. انجمن‌های ورزشی.....
۸۱	هدف‌های کلی.....
۸۱	هدف‌های یادگیری.....
۸۱	مقدمه.....
۸۲	۱-۷ هدف‌های انجمن‌های ورزشی.....
۸۲	۲-۷ اعضای انجمن‌های ورزشی مدارس.....
۸۳	۳-۷ وظایف انجمن‌های ورزشی مدارس.....
۸۴	۴-۷ وظایف سرگروه‌های ورزش مدارس.....
۸۵	خلاصه فصل هفتم.....
۸۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم.....
۸۶	خودآزمایی تشریحی فصل هفتم.....
۸۶	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....

فصل هشتم. تعاونی‌های مدارس.....	۸۷
هدف کلی.....	۸۷
هدف‌های یادگیری.....	۸۷
مقدمه.....	۸۷
۸-۱ تعریف و هدف‌های تشکیل تعاونی‌ها.....	۸۸
۸-۲ فواید تشکیل تعاونی‌های آموزشی در مدارس.....	۸۹
۸-۳ روش‌های آموزش در تعاونی‌ها و مراحل اجرایی.....	۹۱
خلاصه فصل هشتم.....	۹۲
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هشتم.....	۹۳
خودآزمایی تشریحی فصل هشتم.....	۹۴
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....	۹۴
فصل نهم. انجمن اولیا و مربیان مدارس.....	۹۵
هدف کلی.....	۹۵
هدف‌های یادگیری.....	۹۵
مقدمه.....	۹۵
۹-۱ شرح وظایف و انتخاب اعضاء اولیا و مربیان.....	۹۶
۹-۲ نکاتی پیرامون برگزاری بهتر انجمن اولیا و مربیان.....	۹۷
۹-۳ شرکت در جلسات انجمن اولیا و مربیان و ارائه پیشنهادها.....	۱۰۳
۹-۴ روش‌های برقراری ارتباط و همکاری میان خانه و مدرسه.....	۱۰۵
خلاصه فصل نهم.....	۱۰۸
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل نهم.....	۱۰۸
خودآزمایی تشریحی فصل نهم.....	۱۰۹
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....	۱۰۹
فصل دهم. فعالیت‌های ساده کشاورزی در مدارس.....	۱۱۱
هدف کلی.....	۱۱۱
هدف‌های یادگیری.....	۱۱۱
مقدمه.....	۱۱۱
۱۰-۱ هدف‌های آموزش کشاورزی در دوره دبستان.....	۱۱۲
۱۰-۲ کتاب‌های درسی در ارتباط با کشاورزی.....	۱۱۳
۱۰-۳ آموزشگر کشاورزی.....	۱۱۴
خلاصه فصل دهم.....	۱۱۸
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دهم.....	۱۱۸
خودآزمایی تشریحی فصل دهم.....	۱۱۹
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....	۱۱۹
فصل یازدهم. گردش‌ها و بازدیدهای علمی.....	۱۲۱
هدف کلی.....	۱۲۱

۱۲۱	هدف‌های یادگیری.....
۱۲۱	مقدمه.....
۱۲۳	۱-۱۱ گردش‌ها و بازدیدهای علمی و یادگیری - یاددهی.....
۱۲۴	۲-۱۱ فواید گردش علمی و بازدیدها.....
۱۲۵	۳-۱۱ تأثیر گردش علمی در درک مطالب دروس مختلف.....
۱۲۶	۴-۱۱ انواع گردش علمی.....
۱۲۹	۵-۱۱ نکاتی برای گردش علمی.....
۱۳۰	۶-۱۱ مشکلات بازدیدها و گردش‌های علمی.....
۱۳۲	خلاصه فصل یازدهم.....
۱۳۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل یازدهم.....
۱۳۳	خودآزمایی تشریحی فصل یازدهم.....
۱۳۴	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۱۳۵	فصل دوازدهم. طرز تشکیل گروه تئاتر.....
۱۳۵	هدف کلی.....
۱۳۵	هدف‌های یادگیری.....
۱۳۵	مقدمه.....
۱۳۶	۱-۱۲ تئاتر کودک و نوجوان، ضرورت‌ها و اثرات آن.....
۱۳۸	۲-۱۲ آموزش از طریق تئاتر.....
۱۳۹	۳-۱۲ تئاتر و وانمودسازی.....
۱۴۰	۴-۱۲ نمایش‌های عروسکی و خلاق.....
۱۴۱	خلاصه فصل دوازدهم.....
۱۴۲	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم.....
۱۴۲	خودآزمایی تشریحی فصل دوازدهم.....
۱۴۳	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....
۱۴۵	فصل سیزدهم. روزنامه دیواری.....
۱۴۵	هدف کلی.....
۱۴۵	هدف‌های یادگیری.....
۱۴۵	مقدمه.....
۱۴۶	۱-۱۳ شرایط تهیه روزنامه دیواری مدرسه.....
۱۴۹	۲-۱۳ انواع روزنامه دیواری و ضرورت‌های آن.....
۱۵۱	۳-۱۳ کادر، ستون‌بندی و صفحه‌آرایی روزنامه دیواری.....
۱۵۴	۴-۱۳ امور تحریریه روزنامه دیواری.....
۱۵۵	خلاصه فصل سیزدهم.....
۱۵۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سیزدهم.....
۱۵۶	خودآزمایی تشریحی فصل سیزدهم.....
۱۵۷	منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر.....

فصل چهاردهم. مقررات راهنمایی و رانندگی برای کودکان و نوجوانان	۱۵۹
هدف کلی	۱۵۹
هدف‌های یادگیری	۱۵۹
مقدمه	۱۵۹
۱-۱۴ ضرورت آموزش مقررات به کودکان و تأثیر آن‌ها بر والدین	۱۶۰
۳-۱۴ نکات ضروری برای آموزش مقررات	۱۶۲
خلاصه فصل چهاردهم	۱۶۲
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهاردهم	۱۶۳
خودآزمایی تشریحی فصل چهاردهم	۱۶۳
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر	۱۶۴
فصل پانزدهم. جمعیت هلال احمر	۱۶۵
هدف کلی	۱۶۵
هدف‌های یادگیری	۱۶۵
مقدمه	۱۶۵
۱-۱۵ تاریخچه جمعیت هلال احمر	۱۶۶
۲-۱۵ تشکیلات هلال احمر و وظایف معاونت‌ها	۱۶۸
۳-۱۵ سازمان جوانان، هدف‌های و وظایف	۱۶۹
خلاصه فصل پانزدهم	۱۷۲
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پانزدهم	۱۷۲
خودآزمایی تشریحی فصل پانزدهم	۱۷۳
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر	۱۷۳
فصل شانزدهم. تأثیر شرایط دفاع مقدس در ادبیات کودکان	۱۷۵
هدف کلی	۱۷۵
هدف‌های یادگیری	۱۷۵
مقدمه	۱۷۵
۱-۱۶ پیامد جنگ‌ها	۱۷۶
۲-۱۶ صحنه‌های خشن جنگ و روحیه لطیف کودکان	۱۷۶
۳-۱۶ پرورش هنرمندان صحنه‌های مقاومت	۱۷۷
۴-۱۶ بیان موضوعات لطیف در کنار خشونت‌ها	۱۷۸
۵-۱۶ تفهیم دفاع قهرمانانه و تقویت میهن‌دوستی	۱۷۸
خلاصه فصل شانزدهم	۱۸۰
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل شانزدهم	۱۸۰
خودآزمایی تشریحی فصل شانزدهم	۱۸۱
منابع پیشنهادی برای مطالعه بیشتر	۱۸۱
پاسخنامه خودآزمایی‌های چهارگزینه‌ای	۱۸۳

پیشگفتار

در کنار فعالیت‌های رسمی مدارس، می‌توان برای دانش‌آموزان فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی را در ساعات غیردرسی فراهم ساخت. از ویژگی این فعالیت‌ها می‌توان به اختیاری بودن آن‌ها اشاره کرد که دانش‌آموزان با میل و رغبت و نوع علاقه خود به انتخاب آن‌ها اقدام می‌کنند، از آن‌ها لذت می‌برند و به رضایت خاطر می‌رسند.

اگر هدف آموزش و پرورش به آموزش تنها، منحصر شود، دانش‌آموزان به مقداری دانش و محفوظات در رشته‌های متعدد علوم و فنون دسترسی پیدا می‌کنند و این نهاد بزرگ آموزش و پرورش به تحقق هدف‌های از پیش تعیین شده خود، نایل نمی‌شود. افرادی که در ابعاد تربیتی و اجتماعی پرورش نیافته باشند، در سازگاری اجتماعی با دیگر افراد جامعه، در حد مطلوب، موفق نخواهند بود. از این رو، در کشورهای پیشرفته، در جوار فعالیت‌های رسمی، فرصت‌هایی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند تا در بُعد تربیتی و اجتماعی به رشد علایق، استعدادها و توانمندی‌های خود بپردازند و خود را برای یک زندگی شایسته فردی، شغلی و اجتماعی آماده سازند.

این کتاب معلمان و مربیان گرامی را با انواع فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی آشنا می‌سازد و امید می‌رود که آنان را در تحقق هدف‌های آموزش و پرورش کشورمان یاری کند.

دکتر محمدعلی احمدوند

دانشیار دانشگاه پیام نور

فصل اول

اهمیت فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی

هدف کلی

آشنایی با اهمیت فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی

هدف‌های یادگیری

از دانشجو انتظار می‌رود پس از مطالعه این فصل بتواند:

۱. ویژگی فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی را برشمرد.
۲. زمینه تاریخی این فعالیت‌ها را در کشور آمریکا و سنگاپور بیان کند.
۳. فعالیت‌های باهم را شرح دهد.
۴. به تعدادی از کانون‌های دانش‌آموزان در دو کشور غربی و شرقی اشاره کند.
۵. فعالیت‌های بعد از مدرسه را توضیح دهد و ویژگی‌های آن‌ها را ذکر کند.
۶. نقش فعالیت‌های پرورشی را در تربیت اجتماعی شرح دهد.
۷. هدف‌های تربیت اجتماعی را بیان کند.
۸. تعاریفی را از فعالیت‌های آموزشی و تربیتی را ذکر کند.
۹. فعالیت‌های تربیتی و راهکارهای تعمیم آن را بنویسد.

مقدمه

فعالیت‌های فوق‌برنامه^۱ در بیرون از قلمرو برنامه‌های عادی و درسی مدرسه روی

می‌دهند و توسط دانش‌آموزان به اجرا درمی‌آیند. این فعالیت‌ها را می‌توان در تمام سطوح آموزش و پرورش: کودکان، دبستان، دبیرستان و دانشگاه به مرحله اجرا درآورد.

۱-۱ زمینه تاریخی فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی

فعالیت‌های فوق برنامه برای اولین بار در قرن نوزدهم در کالج‌ها آغاز شد. دانش‌آموزان این فعالیت‌ها را آزمایشگاهی برای علاقه‌های عملی و حرفه‌ای خود تلقی می‌کردند. اولین فعالیت فوق برنامه، انجمن‌های ادبی دانش‌آموزان بود که در دانشگاه هاروارد و ییل عرضه شد و پس از آن انجمن دوستی پسران و انجمن دوستی دختران دانشجو و کلوپ بحث و گفت‌وگو شکل گرفت. دانشجویان همچنین اولین برنامه‌های ورزشی را در اردوهای دانشگاهی آمریکایی سازمان‌دهی کردند و به اجرا درآوردند.

این فعالیت‌ها در قرن بیستم، کاهش یافت چراکه برخی از مربیان گمان می‌کردند فعالیت‌های فوق برنامه دانش‌آموزان را از مسئولیت‌های مربوط به دروس رسمی منحرف می‌سازد. فعالیت‌های ورزشی در آغاز قرن بیست و یکم به عنوان عنصری بارز در بین مدارس و کالج‌های آمریکایی نیز پدیدار شد.

فعالیت‌هایی نظیر تهیه روزنامه دیواری و برنامه‌های ورزشی بین مدارس تا جنگ جهانی اول، بخشی از برنامه‌های دبیرستان‌های آمریکایی بود. امروزه دبیرستان‌های دولتی، مجموعه فعالیت‌های فوق برنامه را به عنوان مکمل برنامه‌های درسی و رسمی ارائه می‌دهند (ویکی‌پدیا^۱، ۲۰۱۴).

در سنگاپور تمام فعالیت‌های فوق برنامه به «فعالیت‌های تحصیلی باهم»^۲ تغییر یافت. دانشجویان با شرکت در این فعالیت‌های غیردانشگاهی در زمینه‌هایی چون تعامل اجتماعی، رهبری، خودنظمی و اعتماد به خود تقویت می‌شدند.

از طریق این فعالیت‌ها به دانش‌آموزان در سنین ۱۳ سالگی به بعد، مسئولیت‌های عمومی و واقعی داده می‌شد. به طور مثال از طریق عضویت در هلال احمر، عضو می‌توانست در حوادث عمومی، کمک‌های اولیه را برای مصدومان و مجروحان به کار برد. از بیشتر این گروه‌ها انتظار می‌رفت دقت، مدیریت و مهارت‌های سازمانی را فراگیرند تا

1. Wikipedia

2. Co - Curricular Activities

بتوانند در دنیای بیرون از مدرسه از آن بهره ببرند. در پلی تکنیک‌ها و دانشگاه‌ها، سوابق این فعالیت‌ها را در حکم کارفرمایانی بالقوه برای استخدام افراد تلقی می‌کردند.

۲-۱ ساختار برنامه فعالیت‌های تحصیلی باهم

«فعالیت‌های باهم» خارج از ساعات برنامه تحصیلی دانش‌آموزان قرار دارد. فعالیت‌ها به ماهیت برنامه تدریس شده بستگی دارد. به‌طور مثال وقتی گروه‌های دارای لباس متحدالشکل تمرین با پا و یا تمرین‌های تیم‌سازی را انجام می‌دهند، افراد و اعضای ورزش‌های رقابتی بیشتر وقت خود را صرف یادگیری فنون مربوط، می‌کنند.

ویژگی گروه‌های برنامه فعالیت‌های باهم این است که تحت عنوان کمیته فعالیت می‌کنند. در گروه‌های موسیقی و گروه‌های تهیه غذا و آذوقه‌رسانی، علاقه افراد، مورد تأکید است. در ادامه به تعدادی از این گروه‌ها اشاره می‌شود:

- **کانون‌های دانش‌آموزان در کشورهای غربی و شرقی:** شورای حمایت و نگهداری، شورای رهبران کودکان و نوجوانان، کانون فنی دانش‌آموزان، باشگاه موسیقی، کنگره دانش‌آموزی.
- **ورزش‌ها و بازی‌ها:** تیراندازی، بدمینتون، بسکتبال، بولینگ، بالارفتن و صعودکردن، نرده‌کشی، گلف، ژیمناستیک، هندبال، جودو، قایقرانی، شنا، والیبال.
- **گروه‌های دارای لباس‌های متحدالشکل (یونیفرم):** گروه پسران، گروه دختران، گروه پیشاهنگان، گروه نظامی، سپاه کارآموزان دفاع شهری ملی، سپاه کارآموزان پلیس ملی، جوانان هلال‌احمر.
- **گروه‌های هنری:** گروه‌های هنری در شاخه‌های مختلف در کشورهای غربی و شرقی به تناسب فرهنگ و شرایطشان تشکیل شده و اجرا می‌شوند در قالب کلوب‌هایی مثل: کلوب هنری، کلوب نجوم، کلوب شطرنج، کلوب فرهنگ چینی، کلوب کامپیوتر، کلوب مباحثه، کلوب نمایش، کلوب محیط (آشنایی و حفاظت از آن)، برنامه حل مشکل آینده، باغبانی، کلوب سبز، کلوب گیتار، کلوب تناسب‌اندام و سلامت، کلوب برقراری تعامل، برنامه نوآوری و ابداع، برنامه پژوهش، کلوب زبان، کلوب کتابخانه، کلوب ریاضیات، کلوب رسانه‌ها، کلوب ورزش‌های ذهنی، کلوب

جمع‌آوری تمبر، کلوب عکاسی، کلوب رباتیک، کلوب علمی، کلوب پرواز جوانان سنگاپور، کلوب انیمیشن، ویدئو (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۴).

۱-۳ فعالیت بعد از مدرسه

فعالیت بعد از مدرسه^۱ یک برنامه سازمان‌یافته است که دانش‌آموزان را خارج از ساعات سنتی مدرسه برای شرکت در آن دعوت می‌کند که می‌تواند در داخل ساختمان مدرسه یا جای دیگری از جامعه به مرحله اجرا درآید. به‌طور مثال این فعالیت‌ها در مرکز شهر، کتابخانه، پارک و امثال آن، یک سنگ بنای پرورش دسته‌جمعی هستند، که به کودکان تجربه رهبری و برخورد با بزرگسالان را عرضه می‌کنند. این کودکان از دید مدافعان برنامه، در زندگی بعدی خود موفق‌تر هستند.

هزاران فعالیت سازمان داده‌شده بعد از مدرسه وجود دارد که کودکان و نوجوانان می‌توانند از آن‌ها بهره‌برند که در زیر به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- ورزش‌ها: شامل فوتبال، بسکتبال، شنا
 - هنرهای خلاق: شامل نقاشی، رسم و صنایع‌دستی
 - تقویت درسی و تحصیلی: شامل کلاس‌های فشرده تقویتی، برای ادبیات، ریاضیات و امثال آن.
 - آموزش بیرون از خانه و در فضای باز: شامل کلاس‌های فشرده تقویتی، گروه‌های آموزشی پسران و گروه‌های آموزشی دختران (ماهوتی، ۲۰۱۵)
- بیشتر فعالیت‌های بعد از مدرسه، در بعدازظهر روزهای مدرسه اتفاق می‌افتد. البته این فعالیت‌ها در عصر و اواخر هفته نیز می‌توانند رخ دهند.
- انگیزه برای شرکت در فعالیت بعد از مدرسه، علاقه اغلب والدین شاغل به تحت نظارت و هدایت قرار گرفتن کودکانشان است. مدافعان فعالیت بعد از مدرسه معتقدند که تحت نظارت و هدایت درآمدن کودکان احتمال افتادن آن‌ها، در دامان فعالیت‌های نامطلوب یا بزهکاری‌هایی نظیر مصرف داروهای مخدر یا برقراری روابط جنسی در سنین کم را کاهش می‌دهند. (سیندر، ۱۹۹۹)

در آمریکا برنامه‌های بعد از مدرسه به علت حمایت‌های ایالات و حکومت فدرال از حیث تعداد و محبوبیت در حال افزایش هستند. علاقه به بهره‌بردن از برنامه‌های بعد از مدرسه برای جلوگیری از بزهکاری به گونه‌ای چشمگیر افزایش یافته است چراکه پژوهشی نشان می‌دهد نرخ بازداشت جوانان به دلیل تخلفات بین ساعات ۲ تا ۶ بعد از ظهر روزهای مدرسه، در حد بالایی است. (فراروت، ۲۰۰۴)

با نگهداری کودکان در مدرسه و درگیرکردن آن‌ها با این فعالیت‌های بعد از مدرسه، شانس افتادن آن‌ها در دام بزهکاری و جرمی نظیر مصرف مواد مخدر، سیگار و تنباکو و الکل کاهش می‌یابد. (هیرش، ۲۰۱۱)

برنامه‌های بعد از مدرسه الگوها و مکان سالمی را عرضه می‌کنند تا دانش‌آموزان یاد بگیرند و بازی کنند. برخی والدین ممکن است کودکان خود را برای استفاده از برنامه‌های بعد از مدرسه ترغیب کنند تا آن‌ها از فرصت تدارک دیده‌شده برای تقویت یا پیشرفت درسی خود بهره ببرند. والدین دیگر غالباً اطمینان دارند که کودکان بعد از مدرسه در محیطی قرار دارند که در دسترس، و سالم و تحت نظارت هست. (وو، ۲۰۱۰)

• **استقلال و هویت‌یابی در فعالیت‌های بعد از مدرسه:** مدافعان پرورش آهسته معتقدند که کودکان باید مجاز باشند ایده‌های شخصی خود را رشد دهند (هوار، ۲۰۰۸). خستگی و کسلی از برنامه رسمی قدمی است به سوی ایده دیگر که کودکان به آن بپردازند و اجازه یابند که ساختار و ماهیت خودشان را پیدا کنند..

لوین^۱، روانشناس، دریافت که کودکان خانواده‌های ثروتمند، احتمالاً از بدکنشی‌های روان‌شناختی نظیر اضطراب و افسردگی رنج می‌برند. این کودکان به علت صرف وقت زیاد در فعالیت‌های «خودمدیریتی» که طلیعه‌ای قوی برای توانایی درونی روان‌شناختی و پیشرفت تحصیلی است، شکست می‌خورند. (لوین، ۲۰۰۶)

• **مدیریت هزینه‌های فعالیت‌های بعد از مدرسه:** برخی فعالیت‌های بعد از مدرسه در ابتدای کار بدون هزینه هستند، درحالی‌که بیشتر این فعالیت‌ها سودآور تلقی می‌شوند و اعضا باید هزینه‌های آن را بپردازند. گاهی اوقات این فعالیت‌ها از بودجه

حکومت استفاده می‌کنند، به‌ویژه درجایی که این باور وجود دارد والدین نمی‌توانند یک محیط مناسب خانگی فراهم سازند و ازاین‌رو مراقبت حرفه‌ای از کودکان ممکن است بهتر باشد. (هیرچ، ۲۰۰۱).

۴-۱ فعالیت‌های آموزشی و تربیتی در ایران

فعالیت‌های آموزشی مجموعه اقداماتی است که موجب انتقال دانستنی‌ها به دیگران می‌شود، به‌گونه‌ای که آن‌ها را در انجام‌دادن کارها توانا سازد. آموزش راهی است که مقصد آن پدید آوردن دگرگونی و تحول رشد است. آموزش حقیقی برای آن است که توانایی فهمیدن به‌کار آید و نوآموز با یافتن پیوند بین دانستنی‌ها، به فهم قانون‌ها و قاعده‌ها برسد.

فعالیت پرورشی، شکوفا ساختن و به‌کار آوردن توانایی‌های درونی و استعدادهای طبیعی فرد است. آن‌گاه می‌توانیم از پرورش سخن بگوییم که به طبیعت درونی و توانایی‌های نهان پرورش یابنده، اهمیت بدهیم. ازاین‌رو در کار پرورش همواره طبیعت و نیروی درونی است که باید اصل شمرده شود. به‌عبارت دیگر کشاندن انسان به‌سوی ارزش‌ها معنی حقیقی تربیت انسانی است و تعریف عملی فعالیت پرورشی آن است که دانش‌آموزان از روی علاقه در برخورد با افراد، اشیاء، رویدادها و حتی خود فرد از خود بروز می‌دهند. (نقیب‌زاده، ۱۳۹۳).

برای تحقق هدف‌های تربیتی می‌توان نسبت به تعیین و نحوه تحقق آن‌ها در آموزش و پرورش اقدام کرد و جداول تعیین ویژگی‌های فعالیت‌های پرورشی، فعالیت تربیتی مدیران، فعالیت تربیتی معلمان، فعالیت‌های تربیتی مربیان را تهیه و اجرا نمود. (میرشفیعی، ۱۳۹۰)

یکی از کارکردهای عمومی آموزش و پرورش، اجتماعی کردن ازجمله خود کفایتی، ابراز وجود، استقلال، خودپنداری، خود رهبری، رقابت، همکاری، هویت‌جویی، تشخیص طلبی و ده‌ها مؤلفه تربیتی دیگر است که به‌نوعی شخصیت اجتماعی کودکان را شکل می‌دهد، و همه این‌ها در دوران آموزشگاهی تحقق می‌پذیرند.

یک واقعیت روانی و تربیتی این است که انسان‌ها، چه به‌صورت فردی و چه به‌صورت اجتماعی با داشتن آرمان‌های عالی و هدف‌های بزرگی که از محدوده مسائل

عادی و روزمره فراتر است و در سایه میل و کششی درونی به‌سوی کمال، همه نیروهای خود را به‌کار می‌اندازند و از همه امکانات خویش استفاده می‌کنند.

در جوامع انسانی معمولاً دو نمونه و سرمشق زنده تربیتی وجود دارد که کودکان و نوجوانان به‌سوی آن گرایش نشان می‌دهند و سعی می‌کنند خود را با آنان همانند سازند. یکی از این الگوها، انسان‌های کامل معنوی (انبیا و اولیای الهی) هستند. که به گفته مولوی از هستی یا ذات هستی بهره گرفته‌اند و دیگری قهرمانان ملی میهنی که آنان نیز معمولاً از صفاتی مانند جوانمردی، فداکاری، شجاعت و گذشت به حد کمال بهره برده‌اند و از آنجاکه معنویت و کمال و صفات انسانی محدود نیست، این سیر کمال طلبی و قهرمان دوستی انسان‌ها را در جهت مطلوب قرار می‌دهد و در تربیت اجتماعی آن‌ها نقش اساسی بازی می‌کند. به‌طور خلاصه هدف‌ها را می‌توان به گونه زیر مطرح کرد:

- تقویت وجدان کار و گسترش نظم‌پذیری در تمام پهنه‌های زندگی
- تقویت مهارت‌های اجتماعی در قدرت سازگاری با دیگران
- تقویت روح همکاری، همدلی، نوع‌دوستی، گذشت، فداکاری و همزیستی
- ایجاد حس احترام به خود، دیگران و تحمل عقاید دیگران
- شناخت اصول، قانونمندی‌ها و تبعیت از آن‌ها در هنگام برخوردهای فردی و اجتماعی
- گسترش همیاری درسی و تحصیلی از طریق گروه‌های دانش‌آموزی
- تمرین نقش‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و تن‌دادن به کارهای جمعی و تعاون برای پیشبرد هدف‌های تربیتی
- تمرین مشارکت جمعی و تصمیم‌گیری جمعی و مشخصه‌های آن
- رفع عوارض روانی اجتماعی در فرایند تعاملات بین‌فردی مانند انزواجویی، رقابت‌های تخریب‌کننده و ترس‌های اجتماعی (مصلحی، ۱۳۹۱)

۱-۵ نقش فعالیت‌های پرورشی مدرسه در تربیت اجتماعی

سنین کودکی و نوجوانی اقتضاء می‌کند تا موضوع روند جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان در این دوره موردتوجه قرار گیرد و دانش‌آموزان در این زمان هنجارها و

ارزش‌های مفید و مطلوب جامعه را بیاموزند و در وجود خود نهادینه کنند، به گونه‌ای که رفتار منطبق با انتظار جامعه را از خود بروز دهند. تعارض‌های رفتاری نوجوانان با انتظار مربیان و یا ارزش‌های اجتماعی، ضرورت بررسی راهکارهای لازم برای رفع این تعارض‌ها را آشکار می‌سازد.

امروزه مسئولیت و وظیفه تربیت دانش‌آموزان، ناخواسته برای گروه خاصی از مربیان که با عنوان مربیان پرورشی در مدارس مشغول فعالیت هستند، تعریف شده است و این موضوع موجب شده است تا معلمان و سایر کارکنان اداری اجرایی مدرسه در قبال پرورش دانش‌آموزان احساس مسئولیت نکنند و موضوع تربیت به عنوان مهم‌ترین ضرورت برای دانش‌آموزان در اولویت برنامه‌ها قرار نگیرد. بنابراین نداشتن تعریف دقیق از موضوع تربیت و متمرکز کردن مسئولیت و فعالیت‌های مربوط به آن به گروه خاص مربیان پرورشی و به کار نگرفتن همه ظرفیت‌های عموم فرهنگیان در این عرصه از جمله دلایل بروز این مسئله است.

• جایگاه فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی و تأثیر آن بر رشد و شکوفایی

دانش‌آموزان: مدرسه به عنوان گسترده‌ترین محیط آموزشی و پرورشی، نقش مهمی در تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان دارد و به ساختار روانی و شخصیت آن‌ها شکل می‌دهد. امور تربیتی مدارس می‌تواند فرصت‌های مناسب را برای رشد و شکوفایی دانش‌آموزان فراهم کند.

پرورش اخلاقی و رفتاری، ایجاد حس مسئولیت‌پذیری، تقویت اعتماد به نفس، قدرت تصمیم‌گیری، کنار آمدن با هیجانات و فشارهای روانی، شناخت کامل خود و رسیدن به خودآگاهی و احساس خودارزشمندی، نتیجه حضور فعال دانش‌آموزان در برنامه‌های متنوع مدارس است. اجرای برنامه‌ها و مسابقه‌های فرهنگی - هنری، وسیله‌ای مناسب است تا مربیان بتوانند ارتباطات عاطفی خوبی با فراگیران برقرار کرده و آموزه‌های اخلاقی و دینی را به آن‌ها منتقل کنند.

فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی چنانچه برنامه‌ریزی شده باشد و متناسب با نیازها و توان دانش‌آموزان باشد، می‌تواند در پیشگیری از وقوع انحرافات و کج رفتاری‌ها و رفتارهای پرخطر مؤثر واقع شود.

خلاصه فصل اول

فعالیت‌های فوق‌برنامه در تمام سطوح مدارس و دانشگاه‌ها اجرا می‌شود. این فعالیت‌ها اختیاری، اجتماعی و انسان‌دوستانه هستند. فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی اولین بار در قرن نوزدهم ظاهر شد و امروزه آن‌ها را مکمل برنامه‌های درسی و رسمی تلقی می‌کنند. بعدها فعالیت‌های باهم و فعالیت‌های بعد از مدرسه شکل گرفت و صدها نوع فعالیت شناسایی شد و به مرحله استفاده رسید.

هدف‌های تربیت اجتماعی عبارت‌اند از: تقویت وجدان کاری، مهارت‌های اجتماعی، ایجاد حس احترام به خود و دیگران، شناخت اصول زندگی اجتماعی، گسترش همیاری، مسئولیت‌پذیری و بهتر شدن تعاملات فردی.

خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول

۱. فعالیت‌های فوق‌برنامه اولین بار در چه قرنی پدیدار شد؟
 (الف) اواخر ۱۷ (ب) اوایل ۱۸
 (ج) قرن ۱۹ (د) اواسط قرن ۲۰
۲. علت رواج فعالیت‌های بعد از مدرسه در آمریکا چه بود؟
 (الف) آماده کردن دانش‌آموزان
 (ب) اجتماعی کردن شاگردان
 (ج) علاقه‌مند کردن شاگردان به دروس رسمی
 (د) جلوگیری از بزهکاری
۳. کمیته‌های اجرایی در فعالیت‌های تحصیلی باهم از چند نفر تشکیل می‌شود؟
 (الف) ۳ (ب) ۴
 (ج) ۵ (د) ۶
۴. در جوامع انسانی دو الگوی زنده تربیتی هست که معمولاً گرایش دانش‌آموزان به‌سوی آن‌ها است؛ یک مورد انبیا است و مورد دوم...
 (الف) معلمان (ب) مدیران
 (ج) قهرمانان ملی (د) فوتبالیست‌ها